

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Newsletter

Východoevropský program 1/2009

duben 2009

Měsíčník o dění ve Východní Evropě

V tomto vydání najdete

Budoucnost ukrajinských plynovodů leží v rukou EU
České předsednictví a Východní partnerství
Rusko a krize
Ukrajinská ekonomická krize a (geo)politické následky

Úvodní slovo

Vážený čtenáři,

do emailových schránek se Vám dostalo první číslo newsletteru Východoevropského programu, který bude vycházet s měsíční periodicitou. Asociace pro mezinárodní otázky se prostřednictvím Výzkumného centra dlouhodobě zaměřuje na dění v postsovětském prostoru, čehož důkazem je celá řada konferencí, přednášek a pravidelná publikační činnost věnující se dané problematice. Předkládaný newsletter je výsledkem činnosti členů Východoevropského programu. Pevně věříme, že se stane vítaným zdrojem informací o dění v zemích, které se nacházejí v nejbližším sousedství Evropské unie a vhodným doplněním našich stávajících aktivit, zaměřujících se na Východní Evropu.

Michal Thim, ředitel Výzkumného centra AMO

Minianalýzy

Budoucnost ukrajinských plynovodů leží v rukou EU

Martin Laryš

Ukrajina s Evropskou Unií podepsala dohodu o renovaci hlavních ukrajinských plynovodů dne 23. března 2009. Plynovody se v současnosti nacházejí v katastrofálním stavu a nutně potřebují finanční investice do jejich modernizace. Cílem dohody je zvýšení bezpečnosti tranzitu plynu z Ukrajiny do zemí EU. Modernizační plán předpokládá nahrazení čerpacích stanic a částí plynovodu, rozšíření dvou největších zásobníků a instalaci plynoměrů. Ukrajinská strana odhaduje

celkové náklady na 2,5 miliardy dolarů, ovšem Kyjev požaduje po EU další finanční injekci ve výši 5,5 miliard USD na zvýšení kapacity ukrajinských plynovodů o 60 miliard m³ zemního plynu ročně.

Tento krok dává do rukou další argumenty oponentům ruských plynovodních projektů Nord Stream a South Stream. Plná implementace modernizačních plánů umožňuje Ukrajině přiblížit se k deklarovanému záměru vstoupit do Evropského energetického společenství a společné evropské přepravní infrastruktury. To následně umožní větší transparentnost ukrajinského plynárenského trhu a limitaci zneužívání plynárenského obchodu za účelem politických her či nástroje politického nátlaku. Dohoda mění podmínky obchodu s plynem a přepravy otevřením přístupu k ukrajinským hlavním plynovodům a zásobárnám a umožní EU nákup ruského plynu nejen na ukrajinských západních hranicích, ale také uvnitř Ukrajiny a na hranicích s Ruskem. Reformy plynárenského sektoru znemožní projekt na vytvoření rusko-ukrajinského plynárenského konsorcia a omezuje hypotetické riziko převzetí ukrajinských plynovodů Gazpromem výměnou za urovnání dluhů ukrajinského státního energetického podniku Naftohaz Ukrajiny.

Rusko uzavření této dohody vnímá jako poškození životně důležitých ruských zájmů, především proto, že změna pravidel v plynárenském sektoru, nebere v potaz postoj dodavatele. Kromě toho může potenciálně porušit platné dohody (hlavně rusko-ukrajinskou dohodu z ledna 2009). Podle Moskvy také může vést ke zvýšeným cenám pro ukrajinské a evropské spotřebitele. Ruští politici varovali, že EU by se neměla pokoušet přebírat kontrolu nad ukrajinskou plynárenskou infrastrukturou a pohrozili zastavením nákupu vybavení pro plynárenský sektor, vyrobeného v EU v hodnotě 26 miliard USD ročně. Je velmi pravděpodobné, že díky tomu bude zrušena či oddálena plánovaná ruská půjčka Ukrajině v hodnotě 5 miliard dolarů. Julija Tymošenková se mezitím začala rozhlížet po druhých zemích, od nichž by mohli získat půjčku, především Japonsku. Část pětimiliardové půjčky měla být využita právě pro platbu za ruský plyn.

České předsednictví a Východní partnerství

(Ukázka z článku publikovaného na predsednictvi.cz)

Nela Srstková

Jednou z priorit českého předsednictví je realizace projektu tzv. Východního partnerství, jehož vrcholem bude schůzka všech zúčastněných stran v Praze 7. května 2009. Do této schůzky se odpočítávají už jen dny. Jak úspěšně české předsednictví usiluje o uskutečnění tohoto záměru? Může tato iniciativa narušit vztahy Evropské Unie s Ruskem?

Projekt Východního partnerství se stal jakousi formou odpovědi na projekt tzv. Unie pro Středomoří, kterou zrealizovala předchozí předsedající země – Francie. Hlavním rozdílem mezi těmito dvěma iniciativami je však jednoznačný – na opačné hranici středomořských států nestojí

země tak ambiciózní a zároveň nepředvídatelná, jako je Rusko. Jak je tedy reálné spuštění programu, který k Evropské Unii přibližuje země, které Rusko označuje za své tzv. blízké zahraničí, což jinými slovy znamená exkluzivní nárok na sféru vlivu na tomto území?

Hlavním cílem Východního partnerství je politické přidružení a větší hospodářská integrace šesti postsovětských států, a to konkrétně Arménie, Ázerbájdžánu, Běloruska, Gruzie, Moldavska a Ukrajiny. Tyto státy, až na Bělorusko, v současné době spadají pod tzv. evropskou politiku sousedství (která není určena k přípravě na členství v Evropské Unii, o které usilují např. Ukrajina nebo Gruzie), Východní partnerství by mělo být jakýmsi dalším krokem na cestě ke společnému sbližení. Kromě nesporných výhod, jako například finanční pomoc, možnost vstupu na unijní trh či zjednodušení vízové povinnosti je třeba také splnit jisté požadavky, které si klade Evropská Unie. Ty se týkají především spolupráce s vybranými mezinárodními organizacemi, jako je Rada Evropy nebo Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), a zároveň přijetí některých evropských standardů například v oblasti ochrany lidských práv.

Zájem Evropské Unie na spolupráci se svými východoevropskými sousedy má samozřejmě i geopolitický rozměr, zejména co se týče oblasti energetiky. Tzv. asociační smlouvy uzavřené v rámci Východního partnerství by k Evropské Unii více připoutaly jak země, které zemní plyn přepravují (Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko), tak země, které disponují zásobami této suroviny (Ázerbájdžán). [Pokračování článku](#)

Rusko a krize

Karel Svoboda

Ačkoli se to ještě před několika měsíci mohlo zdát jako naprosto nepravděpodobný scénář, Rusko si v současné době pravděpodobně sáhlo na dno. Ministr financí Kudrin v únoru varoval, že schodek ruského rozpočtu dosáhne 8% hrubého domácího produktu, kdysi nejbohatší a zdánlivě neotřesitelný Oleg Děripaska prosil o zmírnění zákonů o bankrotu ve prospěch firem v problémech. Ceny ropy se doposud pohybují pod rovnovážnou hranicí cca. 70 dolarů za barel. Proti tomu působí stále silná inflace, která nedovoluje uvolnit monetární politiku. I přes vysokou inflaci ale ruská vláda nehodlá snižovat výdaje ze státního rozpočtu, oficiální pozicí je jejich „optimalizace“.

Rusko má ale problémy hlavně na podnikové úrovni. Ruské společnosti financovaly svůj rychlý růst prostřednictvím úvěrů v zahraničí, za které ale ručily svými akciemi. Pokles jejich cen měl nepříznivý dopad na jejich schopnost splácet dluh, vnější dluh vzrostl i bankovnímu sektoru. Rusko tak stále zabředává do situace, která způsobila jeho dnešní problémy. Od září, kdy ruští představitelé mluvili o své zemi jako ostrovu klidu, se situace velmi změnila.

I když je tento náčrt současné situace hodně nepříznivý, Rusko by mělo situaci ustát. Jeho devizové rezervy jsou dostatečné, navíc se zdá, že již na konci roku 2009 by mohlo dojít k oživení vyspělých světových ekonomik. Po strmém pádu se nyní ceny ropy začínají stabilizovat. Podobně lze mluvit i o propadu průmyslové výroby. Ta se v novém roce stabilizovala a nevykazuje již tendence k pádu.

Celkově tak být ruští představitelé umírněně optimističtí. I když budeme brát v úvahu fakt, že zpoždění rozvíjejících se ekonomik oproti vyspělým je zhruba o rok, Rusko bude muset pravděpodobně přežít jen tento problematický rok, než nastane oživení.

Ukrajinská ekonomická krize a (geo)politické následky

Lukáš Tichý

Ukrajina je v současné době jednou ze zemí nejvíce postižených globální krizí. Její ekonomika podle odhadů některých analytiků balancuje na hraně kolapsu. Přibližně o 12–14 % klesá HDP a ukrajinská hřivna spadla vůči dolaru o 40 %. Ještě hůř je na tom průmyslová výroba, která se propadla o 26% ve srovnání s minulým rokem. Pomalu začíná narůstat vládní dluh a rychle roste inflace, která minulý rok dosáhla 22,3 %. V této situaci, která v mnoha ohledech připomíná ruskou finanční krizi z roku 1998, není Ukrajina schopna splnit ani podmínky MMF pro získání půjčky ve výši 16 mld. dolarů schválené v říjnu 2008.

Ukrajinská krize nepříznivě dopadá jednak na ekonomický vývoj zemí tohoto regionu zejm. Běloruska a Moldavska, což může přinést mj. komplikace evropskou politiku tzv. Východní partnerství. Za druhé platební neschopnost Ukrajiny negativně ovlivňuje obchodní jednání s Ruskem o dodávkách plynu, která se bezprostředně dotýkají a ohrožují energetickou bezpečnost zemí EU. V neposlední řadě ekonomická krize působí na zahraniční politiku Ukrajiny, jejíž premiérka Tymošenková hledá pomocnou ruku vedle zemí EU také v Rusku, čímž se Kremlu otevírají dveře, jak posílit svůj vliv vůči Kyjevu. Moskva na jednu stranu nabízí Kyjevu finanční pomoc ve výši 5 mld. dolarů, neboť se sama cítí „obětí“ ukrajinského ekonomického propadu. Současně je jasné, že Kreml za ekonomickou službu bude požadovat politickou odměnu. Rusko již delší dobu tlačí na Ukrajinu, aby zastavila vyjednávací proces o vstupu do NATO a prodloužila smlouvu o setrvání ruské černomořské flotily na Krymu i po roce 2017.

Pro další osud Ukrajiny budou klíčové prezidentské volby v říjnu 2009, které rozhodnou o proruské či prozápadní orientaci Kyjeva. Zároveň pak bude důležitá pomoc Evropské unie, jinak Brusel riskuje utlumení ukrajinské éry spolupráce se Západem.

Komentované zprávy

Rusko

- Ruská vláda zahájila řadu protikrizových opatření: prvním z nich je zabezpečení solventnosti obyvatelstva poskytováním sociální podpory; druhým jsou dotace průmyslovým podnikům, které prochází inovačním obdobím; třetím je stimulování vnitřní poptávky po zboží vyrobeném v Rusku. Jedním z příkladů této antikrizové strategie je poskytování výhodných úvěrů při nákupu vozu vyrobeného nebo sestaveného na teritoriu Ruské federace. Mluví se ještě o čtvrtém antikrizovém opatření: v případě dalšího hlubokého poklesu světových cen na hlavní ruské exportní suroviny, je vláda rozhodnuta

přesunout vývozní kapacity a vnitřní trh. Součástí podpory ruského průmyslu je i modernizace armády pomocí masivních vojenských zakázek.

- Na domácím politickém poli patří mezi nejzajímavější události komunální volby z počátku března, ve kterých získali představitelé Jednotného Ruska místo starosty v 44 městech z 66. RTVi komentovalo výsledky komunálních voleb jako příznak oslabení moci federálního centra. V této souvislosti chce pravicová opozice využít dočasného oslabení centrální moci a prosadit Borise Němcova na post starosty olympijského města Soči. Jeho předvolební kampaň bude bedlivě sledována všemi analytiky, protože v případě úspěchu získají pravicové síly (SPS) značné politické dividendy. Třetí nejdůležitější událost také souvisí s volbami. Duma schválila Medveděvův návrh zákona umožňující získat poslanecké mandáty těm politickým stranám, které při parlamentních volbách nepřekročily sedmiprocentní hranici. Pokud získaly podporu alespoň pěti procent voličů, mohou počítat minimálně s jedním poslaneckým mandátem, což zvyšuje jejich účast na rozhodování celého orgánu, i když naprosto minimálně.
- Krizové tendence v hospodářství se na popularitě prezidenta Medveděva a premiéra Putina projeví jen v malé míře. Podle údajů VCIOM důvěřovalo v únoru Medveděvovi 44% občanů, zatímco na konci března důvěra klesla na 41%. Za stejné období ztratil o něco populárnější Putin tři procenta, na konci března mu „důvěřovalo“ 54% respondentů.

Ukrajina

- Ukrajina prochází nejen hlubokou ekonomickou krizí, ale také krizí politickou. Dlouhodobá vzájemná konfrontace mezi prezidentem Juščenkem, premiérkou Tymošenkovou a hlavním opozičním lídrem Janukovyčem přivedla zemi k předčasným prezidentským a parlamentním volbám. Ty se pravděpodobně budou konat ve stejný den - 25. října 2009. Jména všech kandidátů na post prezidenta ještě nejsou známá, nicméně někteří ukrajinští politici již dali najevo své prezidentské ambice. Za favorita je považován bývalý předseda parlamentu, teprve 34-letý Arsenij Jacenjuk. Se svými proevropskými názory bude pravděpodobně vyhovovat Západu, a na základě podpory vstupu do NATO nejdříve v roce 2014 bude přijatelný i pro Rusko. Spekuluje se, že kandidovat chce také Volodymyr Lytvyn. Julija Tymošenková bude nejspíš usilovat pouze o premiérské křeslo. O kandidatuře současného prezidenta Viktora Juščenka se zatím spekuluje.

Bělorusko

- Ekonomická krize neminula ani Bělorusko, které v současnosti nutně potřebuje kredit k pokrytí deficitního rozpočtu. V podmínkách, kdy Brusel uvalil na Lukašenkův režim řadu sankcí, Minsk mohl spoléhat pouze na Rusko. Situace se změnila, když evropští politikové zaujali vůči Lukašenkovi vstřícnější postoj a 20. března Bělorusko získalo členství v evropském projektu *Východní partnerství*, od něhož si Lukašenko slibuje jak ekonomické, tak i politické výhody. Běloruská účast na projektu však bude záviset na splnění jistých

podmínek, například co se týká demokratizace vládnoucího režimu. Další podmínkou bude zřejmě požadavek, aby Minsk neuznal suverenitu Jižní Osetie a Abcházie.

Tipy na publikace

Mezinárodní Politologický ústav Masarykovy univerzity Brno

Cílem knihy **Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě** autorů Jana Hodače a Petra Strejčka je podat čtenáři pohled na současné Rusko ve vztahu k ostatním postsovětským státům a také k zemím bývalého Východního bloku. Autoři sledují tři roviny vzájemných vztahů: vojensko-bezpečnostní, ekonomickou a energetickou. Kniha také přináší přehled aktuálního vnitropolitického vývoje v Ruské federaci a v ostatních zemích postsovětského prostoru.

Mladá fronta

V poslední době jsme svědky stále se zhoršujících vztahů mezi Ruskem a Západem, připomínající dobu Studené války. Kniha Edwarda Lucase **Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ** přichází s tezí, že nový souboj mezi Východem a Západem skutečně probíhá a Západ v něm zatím ztrácí. Lucas je komentátorem a východoevropským korespondentem renomovaného listu The Economist a má přístup do zákulisí politiky Kremlu, jehož při psaní této knihy také využil. Kniha vyšla v roce 2008 v českém překladu.

Ashgate

Vztahy mezi Ruskem a pobaltskými státy jsou po rozpadu Sovětského svazu plné napětí. Sborník **Identity and Foreign Policy: Baltic-Russian Relations and European Integration**, který sestavili Eiki Berg a Piret Ehin, odborníci z univerzity v Tartu (Estonsko), se snaží ukázat, že začlenění Estonska, Lotyšska a Litvy do Evropské unie a NATO, zlepšení vztahů s Ruskem nepřineslo. Autoři jednotlivých případových studií sledují spojitost mezi identitou, historií a zahraniční politikou. Jednotlivé příspěvky se snaží ukázat nesoulad mezi identitami, což je podle autorů hlavní příčina současných špatných vztahů. Celý sborník vychází z konstruktivistické teorie mezinárodních vztahů.

Routledge

Sborník **Russian Energy Power and Foreign Relations: Implications for Conflict and Cooperation**, sestavený Jeronimem Perovicem, Robertem W. Orttungem a Andreasem Wengerem, se snaží ukázat klíčový vliv energetiky na chování Ruské federace v mezinárodních

vztazích a na změny jejích vnitropolitických poměrů. Růst cen energií přinesl Rusku výrazné oživení ekonomiky. Země byla brzy schopna splatit své dluhy a na mezinárodním poli začala jednat sebevědoměji.

Pozvánky

Konference „Eastern Partnership: Towards Civil Society Forum“

Hosté: Aliaksandr Bialiatki – Viceprezident, International Federation of Human Rights (Bělorusko), Olga Shumylo – Ředitelka, International Centre for Policy Studies (Ukrajina), Svante Cornell – Ředitel, Institute for Security and Development Policy (Švédsko), Richard Giragosian – Ředitel, Armenian Center for National and International Studies (Arménie), Tomáš Valášek – Centre for European Reform a další.

Kdy: 5. – 6. květen 2009

Kde: Černínský palác, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Loretánské náměstí 5, Praha 1

Pořadatel: Asociace pro mezinárodní otázky ve spolupráci s Prague Security Studies Institute, Ústavem mezinárodních vztahů, Institute for Security and Development Policy, East European Democratic Centre, Polish Institute of International Affairs, European Partnership for Democracy, European Council on Foreign Relations, Heinrich Boell Stiftung

Registrace: účast je možná pouze na základě potvrzené registrace na email eastern.partnership@amo.cz.

[Více](#)

Newsletter vyjadřuje názory autorů. Názory vyjádřené v textu nemusí být nutně stanoviskem Asociace pro mezinárodní otázky.

Koordinátorka projektu: Nela Srstková Tajemník: Jana Srpová Minianalýzy: Martin Laryš, Karel Svoboda, Nela Srstková, Lukáš Tichý Tipy na publikace: David Příhoda Komentované události: Oleg Shenshyn Pozvánky: Vladka Votavová Grafický návrh: Side2 Šablona: Petr Netuka Sazba: Michaela Baginová Kontakt na redakci: newsletter.mep@amo.cz

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) Žitná 27, 110 00 Praha 1 Tel/Fax: +420 224 813 460 E-mail: info@amo.cz / www.amo.cz

© Asociace pro mezinárodní otázky 2009
